

Dimitri Verhulst

Problemski Hotel

Uitgeverij Atlas Contact
Amsterdam/Antwerpen

Hargeisa, 1984

'Doe maar gewoon alsof ik er niet ben!' zei ik tegen het kind dat van de honger aan het sterven was en dat ik probeerde te fotograferen.

Ik was zenuwachtig en wou dat ik een pil te slikken had die het beven van mijn handen zou stoppen. Ergens voelde ik dat dit mijn foto zou worden. Dé foto. Die foto die mijn grote doorbraak zou inluiden, waardoor ik mijn marktwaarde kon opdrijven, die het mij zou toestaan de grote baas van Reuters te vragen of hij mij eens terug kon bellen wanneer het mij beter paste. Een fotograaf voelt zoiets. De wereldberoemde Henri Cartier-Bresson voelde het toen hij dat jongetje met de twee wijnflessen in de Parijse rue Mouffetard vastlegde, Elliot Erwitt voelde het toen die neger voor het oog van de camera zijn tong uitstak, Alfred Stieglitz voelde het toen dat mooie meisje met de nog mooiere vingers haar jas had dichtgeknoopt op het juiste moment, en Edward Steichen had honderden kiekjes van Greta Garbo geschoten maar had nog tijdens het scherpstellen van zijn lens gevoeld: dit wordt het enige, ware, schone, ultieme portret van de godin. Hetzelfde als wat ik voelde met het uitgehongerde kind in mijn vizier. Zalig.

Op avonden die nergens voor deugen dan voor flauwekul hoor je weleens beweren dat fotografie veel, zo niet alles met geluk van doen heeft. En dan beginnen ze over de maker van de foto die iedereen kent: het naakte meisje, verbrand, rennend met de armen open, Christus met een kut. Als de fotograaf niet toevallig op de plaats van het napalmbombardement was geweest, zo redeneren ze, dan had hij nooit die foto kunnen schieten en dus

heeft het te maken met geluk. Tja. U gaat toch niet mopperen dat ik het geluk had dat er voor mijn ogen een kind lag te creperen? Ik had dat geluk niet. Ik had dat talent! Zoals Robert Capa het talent had, de neus had, met zijn camera op de plaats te zijn waar een soldaat de hersenen uit de kop werden geschoten. Geluk, zeggen bergbeklimmers die een moordende steenlawine op drie centimeter van hun smikkel zagen voorbijrazen, geluk is op den duur een kwestie van bekwaamheid. Ik weet dat ze daar gelijk in hebben.

Dat stervende kind dat ik wou fotograferen, ik moet daar eerlijk in zijn, vormde een dramatisch en artistiek keerpunt in mijn leven. Het bekeerde mij tot de kleurenfotografie.

Als student was ik opgeleid in de traditie van de zwart-witfotografie. Een kleurenfilmpje, dat werd omzeggens alleen gekocht voor vakantiekiekjes en huwelijksreportages. Al durfde men zo'n huwelijksceremonie toch ook weleens iets kunstzinnigs meegeven door er zo nu en dan een scheut sepia in te draaien, meestal met een hilarisch resultaat. Ik heb alleszins nog nooit een huwelijksfoto gezien die het na een echtscheiding waard bleef om te zijn ingelijst. Maar dit terloops. Feit is wel dat ik de kleuren altijd banaal had gevonden. Ik was een man van de compositie, iemand die de dingen om ons heen op compositie betrapte, veel meer dan ik een colorist was. LICHT, dat vond ik belangrijk. In de bijbel staat niet 'en er was kleur'. Er staat 'en er was licht'. Kleur leeft bij de gratie van het licht en is dus inferieur. Voor de rest, moet ik zeggen, heb ik de bijbel niet gelezen, maar ik geloof dat ik het interessantste eruit heb gehaald. In alle geval, ik kan mij niet herinneren dat er van mijn generatie één iemand afstudeerde met kleurenfoto's. Maar daar, in dat hol, daar wou ik per se een rolletje kleur in mijn Canon steken.

In mijn cameratas zat vrijwel nooit een kleurenfilmpje, maar die dag dus wel. Eén filmpje. Er stonden vierentwintig foto's op. Vierentwintig kansen om dit skelettenkind wereldberoemd te maken. Vierentwintig wegen naar de voorpagina van zowat

elke krant die op het vliegtuig werd aangeboden. Ik zag het zeildoek al hangen aan de gevel van alle grote fotografiemusea op deze fotogenieke wereld: ‘Overzichtstentoonstelling Bipul Masli’.

Het kind zat in een magnifiek decor: op een vuilnisvaalt waar het zich met zijn laatste krachten had heen gekrabbeld maar waarop niks vreetbaars meer te rapen viel. Het sabbelde dan maar op een vinger en keek weerloos voor zich uit. Als ik zijn ogen op dat moment met een polarisatiefilter had ontspiegeld zou je diep in die ogen al de dood hebben gezien. Op z'n buikje (het was een jongen) kleefde een goedje dat hij net had uitgekotst en in deze hitte vreselijk stonk. Ik gaf hem nog een uur of drie, hoogstens vier. De lichtinval en de stand van de zon zouden fotografisch gezien interessanter zijn geweest indien hij nog vijf uur zou blijven leven, maar dat risico durfde ik niet te nemen. Ik wou hem stervend portretteren. Niet gestorven, want dat kan iedereen.

Dieren en kinderen zijn het moeilijkst om mee samen te werken, vraag dat gerust maar eens aan alle grote regisseurs in Hollywood. ‘Doe maar gewoon alsof ik er niet ben!’ zei ik dus, ‘probeer vooral jezelf te blijven!’, wat geen mis te verstane opmerking mijnentwege was. Dit kind had al een imposant kordon fotografen over zich heen gekregen, het had de laatste tijd al meer prismavorzetlenzen dan borden rijst gezien en had al zo vaak naar het vogeltje gekeken dat Marilyn Monroe meteen had willen ruilen met dat joch. Er was reeds een zekere cameragewenning opgetreden, als je niet oplette begon ie nog te poseren, of te lachen, wie weet, een mens is onberekenbaar. Je ziet dat ook al bij die opgetutte trutten die al een keer of drie op televisie zijn verschenen, die hielden er een tic aan over en lachen zelfs naar de bewakingscamera's van het warenhuis. Maar geloof me, ik overdrijf niet wanneer ik zeg dat dit ventje al minstens honderd keer was gefotografeerd, meestal door freelancers die nadien onmiddellijk op het vliegtuig sprongen om

thuis het gewone werk weer op te nemen: huwelijksreportages, eeuwfeesten, auto-ongelukken... Die hebben natuurlijk ook hypotheeken en kinderen lopen, daar valt allemaal wel in te komen. Overigens kan je de evenaar plaveien met fotografen en de concurrentie is groot. Maar mijn manier van werken was het geenszins. Ik wou mijn tijd nemen voor een portret.

Het moet een opluchting zijn geweest voor dat kind, te beseffen dat dit zijn allerlaatste fotosessie was.

Portretten had ik al bij de vleet geschoten, meestal in opdracht van weekbladen die me aan het begin van mijn loopbaan de mogelijkheid boden mijn huurhuis te kunnen betalen. Klotejob, neem het van mij aan. Moest je een modeontwerper fotograferen dan pretendeerde die beter dan de fotograaf te weten welke pose hij moest aannemen (stuurse blik, zijn norse mond in zijn oudtestamentische baard, zijn kale hoofd rustend op zijn handen zodat je de opzichtige ring aan elke vinger kon zien), popsterretjes die je voortdurend moest smeken alstublieft in hun kleren te blijven, en schrijvers. Schrijvers vond ik het ergst. Die gaan in donkere huizen wonen zodat je eerst al het meubilair naar buiten moet sleuren eer je daar een beetje licht op de juiste plaats krijgt, en dan kun je het nog niet zonder elektronenflitser stellen. Ze gaan met tegenzin onder de studiolampen en vervolgens zitten ze er stijf en intellectueel bij alsof ze de belichaming van een stel hersens zijn. Het is verdomme speciaal voor schrijvers dat ze de zelfontspanner hebben uitgevonden.

Ervaring zat met portretten, dat in alle geval, het is niet daarom dat ik zenuwachtig was. Wel het besef dat ik dé foto te maken had met slechts vierentwintig kansen, waar ik het gewoon was vijftien rolletjes vol te schieten voor een idiote muil in profiel, maakte mij nerveus. Nu zou dat iets anders zijn met de digitale fotografie, maar toen, in 1984, in de tijd waarover men tegenwoordig in de donkere kamer weleens melancholisch doet, waren wij veel meer aan stress onderhevig.

Ik rookte een sigaret, maar daarmee keerde de rust in mijn lichaam niet weer. Het beven hield aan.

Dan maar met statief.

Ik smeekte de jongen nog een halfuur te blijven leven. Please. Dat aan hem uitgelegd krijgen zou ik niet, maar hij had er wel baat bij mee te werken. Kijk, hem redden kon ik niet, een beetje naïef om zoiets te denken. Maar deze foto zou misschien in het Westen op zo'n kalender van een vredelievende niet-gouvernementele organisatie komen te staan. Dat brengt geld in het laatje, waarmee anderen misschien konden worden gered. Zijn portret zou bijdragen tot de mondiale bewustwording van de hele problematiek, bla, bla. En, toe nou, iedereen moet dood. Is het niet van de honger, dan is het wel van de salmonella in een gebraden kip. Zijn gezicht zou tenminste nog een icoon kunnen worden, en ik, Bipul Masli, ik was de fabrikant van het collectieve geheugen. Misschien maakten ze nog een postzegel van hem.

Of dacht hij soms dat ze van mij kalendertjes gingen drukken als ik dood was?

In mijn vizier zag het er allemaal prachtig uit. Een horizontale vloedlijn, indirect frontaal licht, het gelige zand dat de schaduw verzachtte... Very, very nice... Het kind zat in een sensuele S-vorm, je zag heel goed die twee lange lucifers van benen, het gigantische hoofd, de navel die naar buiten werd gespuwd... Mijn vinger lag te jeuken op de ontspanner, maar er ontbrak iets op dit beeld.

Vliegen!

Er zijn wereldwijd zo'n 12 000 verschillende soorten vliegen (*Muscidae*), die ik hier niet zal opsommen, en waarvan zeker de helft in zijn levensonderhoud voorziet door te snoepen van kamelenstront of Afrikaans hongerkind. Maar waarlijk geen enkele soort was vertegenwoordigd op de kop van dat uitgedroogde kind. Gek, iedereen zat in deze contreien voortdurend onder de

vliegen en ook ik had ze hier in mijn hotelkamer verwenst. Die beesten zetten zich gezellig samen aan een oog te drinken zoals zebra's aan een kreek. Maar dit kind zat dus zonder en ik had het gevoel dat ik de werkelijkheid alle oneer aandeed door geen enkele vlieg in beeld te hebben. Anderzijds druist het in tegen mijn hoogstpersoonlijke principes om een foto te manipuleren. En er worden foto's gemanipuleerd. Ik ken er die met hun geënsceneerde plaatjes opgenomen werden in de befaamde galerij van World Press en daar fors geld aan verdienden. Wat moest ik nu doen? Kon ik naar het hotel bellen en vragen of ze daar de goedheid hadden als de wiedewaai een vlieg voor mij te vangen zodat ik die op dat kind zijn hoofd kon zetten, kwestie van een representatiever beeld te schetsen?

Ik heb eraan gedacht, dat is waar. Heel even heb ik eraan gedacht. Maar tegen de tijd dat die vlieg in een confituurbokaaltje zat en naar hier was gebracht zou mijn model al overleden zijn.

Klik. (x 24)

Dezelfde avond nog haalde ik in mijn improvisatorisch ingerichte doka in Addis Abeba de foto uit het bad, en je zag meteen: dit is een haast perfecte foto. Haast, want de perfectie was die vlieg geweest.

Flutopia, 1974

Ik heb er weleens van gedroomd met dit verhaal altijd mijn tentoonstellingen in te leiden en daar telkens opnieuw succes mee te oogsten, en in het stoutste van mijn gedachten begint ook de befaamde biograaf Quincy Troep mijn levensverhaal met dezelfde anekdote. Namelijk het verhaal dat mijn carrière als persfotograaf begon op mijn twaalfde, op mijn verjaardag om precies te zijn.

Flutopia was in die dagen nog niet het kruitvat dat het vandaag is, het land was nog in handen die niet trilden. Wij woonden in de hoofdstad, in een wijk die eigenlijk gezien kon worden als een gezellig provinciaal nest waar kinderen de grondstof sprokkelden voor een toekomstige mijmering op een bankje in het park. Er was niet veel, maar genoeg. We hadden een muziekkorps en kroegen waar het muziekkorps halt kon houden. De eerste meisjesbilen die we zagen waren van de majorettes, en de rugbyploeg van de stad verloor iedere week ten bate van de kantinehouder, die begreep dat het verdriet van de supporter dient te worden weggespoeld. Leraressen krop-ten al hun hormonen op en hadden snorren, belangrijke vergaderingen vonden plaats bij het kruideniertje, alle stemmen op het podium van het amateurtoneel kwamen uit de souffleursbak, een bruid was altijd zwanger...

Een twaalfde verjaardag was traditiegetrouw aanleiding voor de ouders om zich te pletter te zuipen, en aangezien mijn ouders nogal gehecht waren aan tradities zaten wij die middag in dranklokaal De Natte Namiddag, zowat dé verzamelplaats van onze wijk, waar je tussen het ketsen van de dominostenen door altijd de zware ademhaling van de uitbater hoorde. Zijn vrouw, dikke Narcis, dacht dat ze kon zingen en deed weinig anders.

Voor wij met z'n allen naar het dronkenmansfestijn vertrokken, was er bij ons thuis eerst nog een uitgebreide feestmaaltijd waarop de hele familie was uitgenodigd. En als de servetten vuil waren en de eerste boeren van die middag werden gelaten kreeg de jarige zijn geschenk. Een twaalfde verjaardag werd gezien als de eerste trede naar volwassenheid, ik was opeens geen kind meer toen ik die ochtend mijn mooiste pak aantrok waarop ik later die dag nog soep zou morsen. Om dat gegeven een beetje kracht bij te zetten was het de gewoonte de twaalfjarige iets van waarde te schenken. Iets met een lange levensduur wat niet met de wereld van het kind geassocieerd wordt. Bij meisjes was de kans heel groot dat ze dan grote gaten in hun oorlel schoten en zij hun eerste gouden oorknopjes kregen. Voor jongens was het gebruikelijk een polshorloge of een armbandje met daarin hun naam gegraveerd te schenken. Stomme spullen in feite, dermate nutteloos dat volwassenen er dol op waren, maar precies omdat je daardoor het gevoel kreeg te worden opgenomen in de van tel zijnde menschenhoop was je er blij mee. Het was ook de dag waarop je jouw eerste stinkende sigaar mocht roken, als je tenminste beloofde niet te zullen inhaleren. Eenmaal twaalf werd je door onder andere de barbier aangesproken met 'meneer', dat had wel iets.

Maar een polshorloge of een armband kreeg ik niet.

Het moest mijn ouders opgevallen zijn dat ik de laatste maanden veel tijd had doorgebracht voor het uitstalraam van de fotowinkel. Aanvankelijk om naar de boeken over naaktfotografie te gluren die daar lagen uitgestald, nadien om naar de toestellen te kijken waarmee ik in mijn dromen zelf naaktfotograaf was. Ik had een oudere en een jongere zus. De oudere had reeds haar op haar geval, zij zou vast wel de goedheid hebben eventjes haar huiswerk opzij te leggen om in haar blootje voor mijn lens te staan. Om de kunst te dienen, echt waar, niet voor mij. Mijn vader, net als iedere Flutopees enorm begaan met zijn potentie, had op zijn nachtkastje vieze boekjes liggen en nooit eerder had ik erbij stilgestaan dat iemand al dat vlees diende te fotograferen, wou het in dat boekje staan. Het voor-

uitzicht ooit eens te moeten gaan werken werd hierdoor iets minder somber en mijn schoolresultaten verbeterden zienderogen, hoe sneller ik aan het werk kon hoe beter. Als hij niet thuis was boog ik mij in diepe studie over zijn pornoboekjes en maakte ik schetsen van de poses die mijn oudste zus, en eventueel haar vriendinnetjes, voor mij konden aannemen. Ik bedacht trouwens zelf ook al een aantal varianten die ik bewaarde in een speciaal daarvoor bestemd mapje dat ik voor het zekerste maar het etiket 'wiskunde' had opgekleefd.

Mijn ouders hielpen mijn dromen alvast een heel eind op weg door mij voor mijn twaalfde verjaardag een camera te schenken. Met een Yashica of een Leica was ik nog gelukkiger geweest, maar ook met het goedkoopste model van Kodak kon mijn dag niet meer kapot. En opdat ik meteen aan de slag zou kunnen met mijn nieuwe aanwinst hadden ze nog vijf filmpjes in het pakje gestopt. Zwart-wit. Alles hing nu nog af van de mate waarin ik mijn oudste zus en haar vriendinnetjes kon overtuigen.

Naar De Natte Namiddag nam ik mijn camera mee, geen sprake van dat ik mij ooit nog zonder naar buiten zou wagen. Misschien kon ik daar mijn eerste voltreffer schieten, mijn bezopen pa bijvoorbeeld in een onbewaakt moment. Want dat wist ik wel zeker, prutsfotootjes zoals ze in vrijwel ieder album kleven waren niet aan mij besteed. Lang moest er trouwens niet gewacht worden voor ik mijn gelijk haalde: mijn vader had zijn eerste fles nog niet leeg toen er in De Natte Namiddag schoten vielen. De rebellen, in die dagen nog in hun beginfase. Ik weet niet wat mij bezielde, en het was allemaal tamelijk verwarrend om mijn herinneringen als een betrouwbare bron te mogen beschouwen, maar ik geloof niet dat ik op de grond ben gaan liggen. Ik bleef staan en fotografeerde: mijn oudste zus in de seconde dat ze een kogel lossendoor haar hoofd kreeg. Een bewuste handeling kon je het niet noemen, ik deed dat gewoon. Probeer het als het instinct van de fotograaf te zien, dat doe ik ook.

Het was niet de foto die ik gedacht had ooit van mijn oudste zus te zullen nemen, en met een Canon zou het resultaat be-
duidend beter zijn geweest dan nu, met zo'n prul van een Kodak, maar gezien de omstandigheden was het de best mogelijke foto, meen ik, die daar op dat moment kon genomen worden.

Het filmpje spoelde automatisch terug en de mensen kro-
pen al terug vanonder hun tafeltjes toen het pas echt tot me
doordrong wat er was gebeurd. Veertien mensen waren dood
en één van hen was mijn oudste zus. Er kwam een met smurrie
bespatte man naar me toe die zich voorstelde als journalist en
vroeg of ik daadwerkelijk foto's had genomen. 'Ja,' zei ik (of
knikte ik alleen maar?), en hij vroeg me hoeveel geld ik wou
voor het filmpje. Welk bedrag ik juist had genoemd weet ik
niet meer, en ik herinner mij evenmin of het belachelijk weinig
of onredelijk veel was, maar ik kreeg het. Meteen. Daags na-
dien stond mijn foto in de krant, voorpagina. Foto: Bipul Mas-
li. Zo stond het er. Met de c van copyright ervoor.

Daar, daar is mijn leven als persfotograaf begonnen. Met
een ondermaatse foto, genomen met een te kleine sluitertijd en
onderbelicht.